

Karakteristieke rij gevels met rijke detaillering in de St. Annastraat.

DICK POWDEROIJEN

Nijmeegse schil behouden en

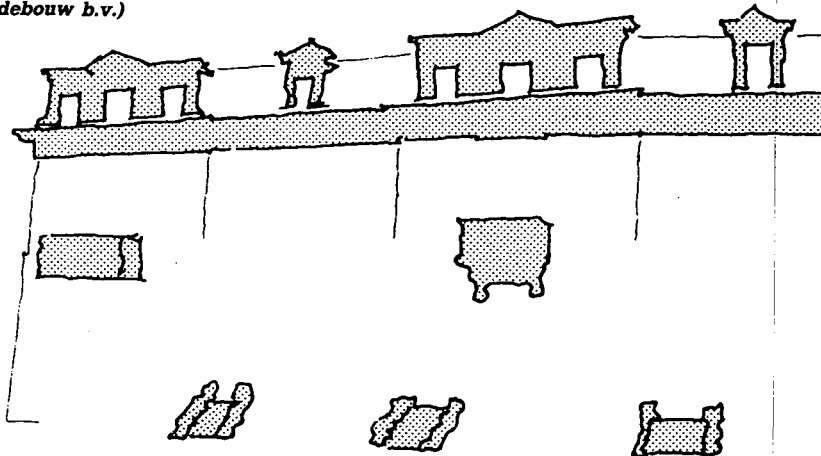
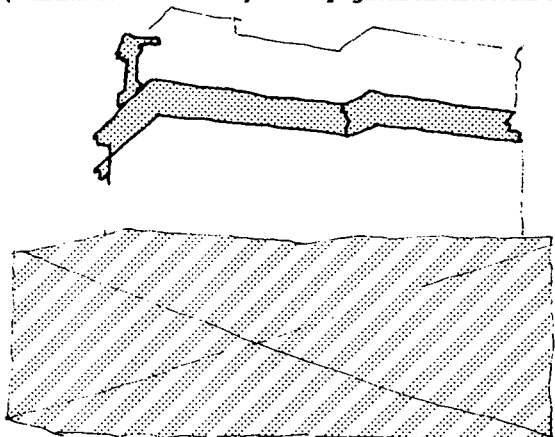
voor een buitenstaander wordt het beeld van Nijmegen naast het fraaie riviergezicht vanaf de bruggen in hoge mate bepaald door de karakteristieke bebouwing van het Singelgebied en aangrenzende straten; bij nader inzien blijkt de waarde ervan zowel bepaald te worden door de gevelwanden met hun fraaie en rijke detaillering, alsook door het plan als geheel met zijn ruim aangelegde stelsel van singels, straten, pleinen en parken, waarbij het groen in hoge mate structuurbepalend is.

Deze direct om het stadshart liggende schil is het gevolg van een consequent uitgevoerd masterplan tussen 1885-1900. Tengevolge van de slechting van de wallen en egalisatie van het vestingterrein kwam een zeer geschikt bouwterrein vrij, direct aan de stad grenzend en ongeveer twee en een half maal zo groot.

Aanvankelijk werd slechts gedacht aan een brede groene singelgordel om de stad waaraan ter weerszijden in brede zones gebouwd kon worden; aan dit plan werd het ronde Keizer Karelplein toegevoegd waardoor de voormalige landwegen naar Groesbeek, St. Anna en de Graaf (Den Bosch) hieraan konden worden geknoopt; parken werden gepland waar woningen moeilijk gebouwd konden worden - o.a. Kronenburgerpark.

Er bestond een grote belangstelling voor Nijmegen als woonstad met zijn mooie omgeving en vele rentenierende Oud-Indië-gangers lieten een Herenhuis aan een van de nieuwe wegen en tussenliggende buurten bouwen.

De beeldbepalende kwetsbare gevelfragmenten in de gevelrij (zie boven), die voor herstel en vervanging in aanmerking komen. (illustraties van Pouderoyen Compagnons Architectuur en Stedebouw b.v.)

Het gevolg van dit alles was een voor die tijd ongehoord snelle opbouw van een groot gebied volgens één plan en met een sterk overeenkomende architectuur.

2700 herenhuisen

Slechts weinig oorlogsschade trof dit gebied en ook de toenemende occupatie van de groene profielen door het autoverkeer heeft nog geen echte onherstelbare schade aangericht.

Kortom, een voor Nederland ongekend groot gebied (zo'n 2700 herenhuisen waar van zo'n 1800 van grote waarde, maar ook (in 1980) negentig jaar oud en in het stadium van fysieke achteruitgang en met een achterstand in woontechnisch opzicht.

Overigens waren er - naast de grote inspanning van herstel en herbouw van de benedenstad - reeds veel activiteiten gaande. In het kader van de stadsvernieuwing werden nieuwbouwplannen gemaakt voor bedrijfsterreinen tussen het spoor en de St. Annastraat 'Bottendaal' en werden subsidies verstrekt voor woning-

verbetering en onderhoud voor dit als urgentiegebied aangewezen stadsdeel.

Ook werd gewerkt aan een gemeentelijke monumentenlijst, waarop een enkele straatwand van dit gebied was opgenomen; enkele uitgevoerde woningomgevingsplannen toonden aan, dat fysieke verbeteringen van het straatprofiel - waaronder verkeersdrempels e.d. - leidden tot aantasting van het straatbeeld.

Samenvattend: er diende *samenhang* te worden gebracht tussen de open einden van een beperkte monumentenlijst (qua omvang en reikwijdte), van stadsvernieuwing gericht op fysiek herstel en geen beeldherstel, van twaalf verschillende bestemmingsplankaders zonder uitdrukkelijke conserverende maatregelen en van woonomgevingsplannen in uitvoering. In opdracht van de gemeente Nijmegen met steun van het Provinciaal stimuleringsfonds Stadsvernieuwing werd een inventarisatie gemaakt van de mogelijke beleidsinstrumenten op alle genoemde terreinen. Hieruit zijn enige belangrijke conclusies naar voren gekomen en is een op dit gebied toegesneden subsidieregeling ontworpen.

Allereerst bleek de strategie van de aanpak van groot belang: wat op korte termijn bereikt kan worden, dient niet door langere procedures te worden opgehouden.

Waarden aanwijzen

De vraag 'over welke waarden gaat het nu precies' diende zo ondubbelzinnig mogelijk beantwoord te worden; daarvoor bleek maar één methode afdoende: die waarden 'aanwijzen'. Met behulp van kaartmateriaal werd het gebied omlijnd, historische en ruimtelijk relevante waarden aangegeven en beargumenteerd; profielen van alle voorkomende afmetingen en indelingen werden geïnventariseerd en getekend en er werden ruim 200 straatwanden gefotografeerd en door middel van een overlegvel werden ze pand voor pand bekeken en de beeldbepalende 'kwetsbare' gevelelementen aangegeven, die elementen namelijk waarvan te verwachten valt dat ze inderdaad voor herstel of vervanging in aanmerking komen in de komende 20 tot 25 jaar. Het voordeel van deze gedetailleerde methode was tevens, dat panden van weinig waarde of met weinig of geen sierende elementen als vanzelf afvielen.

Uit de inventarisatie van mogelijke beleidsinstrumenten bleek de meest effectieve weg de stedelijke monumentenverordening aan te passen, daarin de moge-

beheerd

lijkheid van gemeentelijke beschermende stadsbeelden op te nemen en in de subsidiëerordening de mogelijkheid tot subsidiëring van genoemde beeldbepalende kwetsbare gevelelementen voor de geselecteerde straatwanden te openen evenals voor de karakteristieke ijzeren hekwerken.

Coördinatie op gemeentelijk niveau van de herinrichtingsplannen is reeds geëffectueerd en inrichtingsplannen voor enige belangrijke Singels staan op stapel, zo ook de revitalisering van het Kronenburgerpark; steeds speelt daarbij het inventarisatiemateriaal een sturende rol en bevordert de overzichtelijkheid.

Op langere termijn speelt de aanpassing van de in het gebied voorkomende bestemmingsplannen, waarbij een partiële planherziening voor het gehele gebied de kortste weg is; immers voor alle plannen kunnen dan de conserverende maatregelen van kracht worden, zonder dat deze plannen op zich in hun geheel gewijzigd behoeven te worden.

Voorts wordt erover gedacht als overbrugging door aanpassing van de monumentenverordening reeds enige maatregelen ter voorkoming van beschadiging of sloop op te nemen in het tot gemeentelijk beschermd stadsbeeld aan te wijzen gebied.

Daarmee is dan bereikt wat het doel van de opgave bleek, namelijk: het gehele gebied van de deurknop tot aan de singelbeplanting als geheel te waarden en te beheren; dat te doen door de daarvoor meest geëikte regelingen te hanteren en te combineren en door vooral een praktisch en snel operationeel te maken strategie te ontwikkelen, waarmee in de praktijk na ongeveer 1½ jaar reeds volop gewerkt wordt!

Dick Pouderoen, is architect te Nijmegen

Een lastig Haags echtpaar

Een toonbeeld van goede boekmakerij: het jaarboek 1988 van de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe. In linnen gebonden, een vierkant formaat, goud gestempelde band. Sober maar zeer waardig. En wat de inhoud betreft – wat heeft de redactie zich een moeite gegeven! Door het opnemen van een register is het jaarboek een waar naslagwerkje geworden. Daartoe dragen ook bij de jaarlijks weerkerende rubrieken als archeologie in Den Haag, nieuwe straatnamen, nieuwe beelden, samenstelling van het gemeentebestuur, de jaarlijkse kroniek. Overleden Hagenaars worden niet vergeten, ook oud-Hagenaars niet, zoals *Simon Carmiggelt*.

Van de talrijke artikelen vraagt in het bijzonder dat van *Theo H. P. M. Thomasen* over de kamerbewaarders van de Staten-Generaal in de tijd van de Republiek de aandacht. Meer landelijk dan regionaal overigens van aard. *De lotgevallen van een ambtelijke duizendpoot* beslaan meer dan vijftig bladzijden. De afgevaardigden behoeft overigens niet telkens tegen nieuwe gezichten aan te kijken. Twee kamerbewaarders waren onderscheidenlijk 57 en 56 jaren in dienst!

H. Brouwer Schut vertelt over *Ontspannende Buitenleven* – de kleine weinig bekende buitentjes in de omgeving van Den Haag. Een merkwaardig huis in de stad is de Oosters aandoende villa *Hejmo Nia* aan de Parkweg 9a, werk van de architect *Dolf Broese van Groenou* uit de beginjaren van deze eeuw. Vele jaren was, vertelt *Menno van de Laan*, in *Hejmo Nia* een woongemeenschap gevestigd. Een tijd lang woonde er ook de schrijver *F. Bordewijk* met zijn echtgenote. Het bleek een lastig echtpaar te zijn, dat zich in het bijzonder ergerde aan een homoseksuele huisgenoot die mannen 'uit de lagere volksklasse', ja zelfs een keer een matroos ontving. De Bordewijks rustten niet aleer de huisgenoot verdween. Blijkbaar was de sfeer toen wel goed bedorven want wel dra vertrok ook het echtpaar Bordewijk. (Secretariaat Die Haghe, mevr. *Van Orsouw*, Suezkade 166, 2517 BE Den Haag; lidmaatschap f 40,-).

J.Th.B.

